

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

Отже, активні методи навчання дозволяють викладачеві:

- зазначити пріоритет характеристик, запитів, особливостей студентів при розробці й організації процесу навчання;
- організувати співробітництво студентів під час планування і реалізації всіх етапів процесу навчання (від визначення навчальних цілей до оцінки ступеня їхнього досягнення);
- підвищити активну, творчу, ініціативну участь студентів у процесі одержання необхідного їм результату навчання;
- максимально наблизити результати навчання до сфери практичної діяльності студентів та одержати результати для практичного впровадження, розвитку й удосконалення після закінчення навчання;
- забезпечити розвиток прийомів ефективного навчання разом із специфічними досліджуваними навичками студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генкин Б. М., Кононова Г. А., Кочетков В. И. и др. Основы управления персоналом: Учеб. для вузов — М.: Высшая школа, 2002. — 383 с.
2. Герчкова И. А. Менеджмент: Учебник. — М.: Бизнес и биржи, 2003. — 620 с.
3. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 512 с.
4. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия. — М.: Инфра-М, 1999. — 295 с.
5. Оганесян И. Управление персоналом организации: Учеб. пособие. — Минск.: Амалфея, — 2000.— 256 с.
6. Педагогические технологии / Под ред. В. С. Кукушкина. — М., 2000. — 123 с.
7. Цыпкин Ю. А. Управление персоналом: Учеб. пособие. — М.: Юнити — Д., 2001. — 446 с.

Людмила МАРЦЕВА

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

У статті подано аналіз запровадження компетентнісного підходу до підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. Придільена увага різноманітним визначенням поняття компетентності, наведено перелік важливих компетентностей, необхідних для молодих спеціалістів технічного профілю.

Дослідження тенденцій розвитку вищої професійної освіти у світі засвідчують широкомасштабне запровадження в педагогічній практиці різних зарубіжних країн компетентнісно орієнтованої освіти, яка сприяє набуттю майбутніми спеціалістами життєво важливих (ключових) компетентностей.

Проблема формування професійних компетентностей є актуальною для вищої професійної освіти нашої країни. Сьогодні особливо відчувається потреба у глибоких фундаментальних дослідженнях самої природи компетентнісно орієнтованої освіти, впровадження компетентнісного підходу як основи підготовки спеціалістів з вищою професійною освітою.

Незважаючи на своє велике значення у вищій освіті, проблема компетентнісного підходу розв'язана недостатньо. Разом з тим є ґрунтовні наукові дослідження для розробки теорії та практики формування професійних компетентностей у вузі, які розглянуті у працях Е. Гельфмана, М. Кабакова, О. Матюшкіна, О. Овчарук, С. Трубачева та ін. Різноманітні аспекти професіоналізму, основу якого складають компетентності, розглянуті у дослідженнях В. Богданова, Ю. Варданяна, М. Нікітіна. Найбільш детально проблема компетенцій та компетентностей обґрунтована у працях Р. Бадера, Р. Коллінза, В. Ланшера, Д. Мартена, Саймона Шо та ін. Необхідно відзначити дослідження А. Андрєєва, Н. Банько, В. Байденко, О. Дахіна, І. Зимньої, Н. Кузьміної, О. Савченко, О. Хуторського та ін. щодо проблеми формування компетентності у студентів вузів.

Метою статті є обґрунтування необхідності застосування компетентнісного підходу до змісту освіти у вищому навчальному закладі,

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

розробки, розвитку якостей особистості студента, які забезпечують професійну компетентність у питаннях вирішення техніко-економічних завдань.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вже не виникає сумніву, що компетентісний підхід не тільки сприяє модернізації освіти, але й вирішує проблему підготовки конкурентоспроможних на українському та міжнародному ринку праці майбутніх спеціалістів.

На освіту суттєво впливають зміни у сучасному суспільстві. Важливим чинником перегляду основних концепцій та особливо змісту освіти в багатьох країнах є розширення кордонів і тих можливостей, що відкриваються перед молоддю. У сучасних умовах, коли спостерігається міграція у межах цілих регіонів, формуються освітні цілі на міждержавному та міжнаціональному рівні, виникає потреба швидко адаптуватись до здобуття освіти і роботи.

Знання, вміння та навички, які студенти набувають, навчаючись у вищих навчальних закладах, є дуже важливими. Разом з тим особливої актуальності на сьогоднішній день набуває поняття компетентності студента, оскільки саме компетентності взагалі і професійні компетентності зокрема, є тими показниками, що дозволяють визначити готовність молодого спеціаліста до життя, його подальшого професійного розвитку та активної участі у житті суспільства. Важливо підготувати студентську молодь до можливих нових ролей у суспільстві, уміння оперувати отриманими знаннями та сучасними технологіями, як того вимагає сучасне інформаційне суспільство [1,].

Як засвідчує досвід систем освіти розвинених країн світу (Німеччина, Франція, Велика Британія, Австрія, Канада та ін.), гострою проблемою залишається питання як дати молодій людині саме такі знання, вміння та навички, які дають можливість гармонійно взаємодіяти з технологічним суспільством, що швидко змінюється. Вирішення цієї проблеми можливе за умови орієнтації навчальних планів та програм на компетентісний підхід та його ґрунтовне запровадження у вищих навчальних закладах.

Дослідники цієї проблеми переконливо доводять, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє формуванню в особистості здатності швидко реагувати на запити часу [1, 4].

Чимало міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Рада Європи, Організація співробітництва та розвитку (ОЕСР)) на сьогоднішній день вивчають проблему компетентісно орієнтованої освіти.

Звернемося до змісту поняття компетентності, що є однією з складових теоретичного фундаменту реалізації компетентісного підходу у вищій професійній освіті. Цей термін необхідно розглядати у вигляді логічної схеми з подальшою конкретизацією: компетентність —> професійна компетентність —> професійна компетентність спеціаліста технічного профілю.

У науковій літературі та матеріалах міжнародних організацій існує декілька підходів до визначення цих понять. Серед дослідників цієї проблеми найбільш популярними підходами до визначення поняття компетентності є особистісний та діяльнісний. Більшість зарубіжних та вітчизняних учених (Башкирський А., Бібік Н., Ващенко Л., Овчарук О., Пометун О., Сластьонін В., Митрофанов К., Шиянов Є.) об'єднують цих два підходи в особистісно-діяльнісний.

Під компетентністю розуміють здатність людини вирішувати будь-яку значну проблему (коло проблем). Тобто спочатку виділяють індивід і певну проблемну ситуацію, отримавши результат вирішення ним цієї ситуації, автори визначають наскільки індивід компетентний у певній галузі. Компетентність на їх думку — це характеристика особистості, яка визначається внаслідок оцінки ефективності його дій, направлених для вирішення певного кола важливих для суспільства проблем. Автори пропонують ефективність вирішення проблемних ситуацій розглядати як міру компетентності.

На думку І. Ісаєва, В. Сластьоніна, Є. Шиянова визначення поняття компетентності потребує єдності теоретичної і практичної готовності особистості до діяльності, що характеризує його професіоналізм. Автори підкреслюють зв'язок компетентності та професіоналізму, але не отожднюють ці поняття.

Зміст підготовки спеціаліста технічного профілю наведеній у кваліфікаційній характеристиці, яка є нормативною моделлю компетентності і містить перелік професійних

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

знань, вмінь та навичок майбутнього фахівця. Кваліфікаційна характеристика — це узагальнені вимоги до спеціаліста на рівні його теоретичного і практичного досвіду.

Наведені вище визначення поняття компетентності дозволяють говорити про можливість формування деякої моделі компетентного фахівця, яка б охоплювала різноманітні види діяльності та підкреслювала особистісний характер цього поняття.

У визначенні поняття компетентності у світовій практиці дослідники виділяють два підходи:

- американські вчені пов'язують компетентність із базовими характеристиками людини, що обумовлюють її успіхи у певних видах діяльності;
- європейські дослідники компетентність ототожнюють зі здібностями, особистісними рисами людини та набутими знаннями (у Великій Британії переважає думка, що компетентність повинна визначатись як відповідність результатів діяльності особистості визначеним стандартам).

З метою дослідження поняття компетентності у рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму “Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади” зі скороченою назвою “ВедеСо”, яку започаткувала група експертів з різних галузей - освіти, бізнесу, праці, здоров'я, представники міжнародних, національних освітніх програм, державних та недержавних організацій тощо. Експерти програми визначають поняття компетентності (сокреіенсу) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. На думку експертів “ВедеСо”, компетентність проявляється в діяльності особистості в різних контекстах (соціально-економічному, політичному). При цьому не тільки навчальний заклад є відповідальним за набуття необхідних компетентностей; на їх формування впливають сім'я, робота, масмедії, релігійні та культурні організації тощо.

Російські науковці дослідженню поняттю компетентності приділяють надзвичайно багато уваги. Відомий дослідник О. Дахін вважає, що компетентність - це оволодіння людиною відповідної компетенції, включаючи її особистісне ставлення до неї та предмету діяльності.

Схожу характеристику поняття компетентності можна зустріти у працях О. Хуторського: “Компетентність — володіння людиною відповідними компетенціями, включаючи її особистісне відношення до неї та предмету діяльності” [5, 15]. Під компетенцією розуміють сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів та процесів. Автор підкреслює необхідність розрізняти поняття компетенції та компетентності, розуміючи під компетенцією певні вимоги до освітньої підготовки людини, а компетентністю - уже сформовану особистісну якість (сукупність якостей) та мінімальний досвід людини у певній діяльності. Саме такого підходу необхідно дотримуватись, на нашу думку, розглядаючи проблему формування професійних компетентностей у студентів вищих навчальних закладів.

З психологічної точки зору підходить до визначення компетентності Н. Кузьміна, акцентуючи увагу на рефлексивній складовій цього терміну.

У наведених нами визначеннях простежується різноманітність та різноплановість визначення поняття компетентності, що пояснюється складністю та багатогранністю поняття, відносною новизною у педагогіці.

Компетентність — це складна системна характеристика особистості, що поєднує теоретичний та практичний компоненти та оцінюється ефективністю розв'язання практичного завдання. Процес формування компетентності (на відміну від розвитку) є кінцевим результатом і може бути метою професійної освіти.

При підготовці майбутніх спеціалістів з вищою освітою особливого значення набувають професійні компетентності. Під поняттям професійної компетентності дослідники розуміють рівень професійної готовності до конкретної діяльності, які містять професійні знання, вміння, навички, особистісні якості, націлені на певну професію.

Професійна компетентність охоплює всі сфери особистості і є основною метою, до досягнення якої прагне людина на шляху професійного становлення. Як складові професійної компетентності дослідники називають: — здатність особистості до актуального виконання

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

діяльності; сформованість відповідних навичок та вмінь; постійне оновлення знань; потенційна готовність спеціаліста розв'язувати завдання; критичність мислення спеціаліста та ін.

Відомий російський вчений К. Абульханова професійну компетентність спеціаліста розглядає як “комплексну характеристику суб'єкта праці, що виражає його професійну підготовленість і здатність ефективно, творчо вирішувати завдання професійної діяльності” [2, 34]. Погоджуючись із дослідниками проблеми професійної компетентності (В. Байденко, А. Башкирський, О. Овчарук, О. Пометун), підкреслимо, що професійна компетентність — особистісна характеристика спеціаліста, яка є результатом розвитку професійно важливих здібностей у теоретичній та практичній діяльності та оцінюється ефективністю вирішення практичних завдань.

Найбільшим завданням вищого навчального закладу є підготовка спеціаліста конкурентоспроможного на українському та міжнародному ринку праці. Аналіз літератури засвідчив тенденцію зміни вимог до випускників вищих навчальних закладів технічного профілю у напрямку формування у них певних компетенцій. Керівники підприємств, де студенти проходять практику, відзначають зниження рівня професійної підготовки випускників вузів, до того ж чим досвідченіший керівник, тим більш критична оцінка. Таку ситуацію можна пояснити двома факторами: з одного боку,

зросли та стали іншими вимоги роботодавців у зв'язку зі змінами економічних умов у країні, а з іншого — сучасна професійна підготовка випускника вже не забезпечує їх компетентність у розв'язанні завдань підприємства.

Аналіз моніторингу ринку інтелектуальної праці дозволяє констатувати наступне:

1. На відміну від радянських часів першими засвоюють новітні технології не профільні вищі навчальні заклади, а підприємства, які працюють в умовах сучасного ринку.

2. Випускник вищого навчального закладу розглядається роботодавцями лише як вихідний матеріал для підготовки повноцінного фахівця. Отримана освіта не дозволяє молодому спеціалісту миттєво включитися у роботу.

Незважаючи на вищезазначене, замовлення підприємств на молодих спеціалістів останнім часом збільшується. Роботодавці вважають, що можливість сформувати їх як фахівців із відповідними сучасними вимогами підприємств набагато вища, порівняно з працівниками, обтяженими своїм накопиченим досвідом, своїми упередженнями.

Професійні компетентності молодого спеціаліста пов'язують із вирішенням техніко-економічних завдань. Як засвідчує досвід підготовки молодших спеціалістів, у студентів технічних спеціальностей необхідними компетентностями є:

1. Готовність до реалізації свого потенціалу (мотиваційний аспект).
2. Здатність до аналізу та синтезу.
3. Здатність до організації та планування.
4. Здатність приймати рішення.
5. Володіти базовими знаннями з певної професії.
6. Уміти трансформувати набуті у навчальному закладі знання в інноваційні технології.
7. Знати як отримати доступ до глобальних джерел знань.
8. Володіти сучасними інформаційними технологіями.
9. Володіти навичками самостійного отримання знань і підвищення кваліфікації.
10. Дослідницькі здібності.
11. Здатність адаптації до нових ситуацій.
12. Здатність до генерації нових ідей.
13. Здатність працювати самостійно.

Необхідність включення компетентнісного підходу в систему вищої професійної освіти підкреслюється багатьма українськими та зарубіжними дослідниками. Це обумовлено зміною за останні роки освітньої парадигми на особистісно-орієнтовану, провідним компонентом якої є компетентності майбутніх фахівців взагалі і професійні компетентності зокрема.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД
У ТРУДОВОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики. Колективна монографія. / Під заг. Ред. О.В. Овчарук. — К.: “К.І.С.”, 2004. — 112 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Социальное мышление личности: проблемы и стратегия исследования // Психологический журнал. — 1994. — Т. 15, № 4. — С. 39–55.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно целевая основа компетентного подхода в образовании. — М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 20 с.
4. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста с высшим образованием // Высшее образование сегодня № 3. — 2004. С. 20–26.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированой парадигмы образования // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 14–19.